

BIJLAGE 1

VOORBEREIDINGSFORMULIER ONTWIKKELINGSLIJN			
Stappen op de ontwikkelingslijn	Materiaal dat je gebruikt bij deze stap	Vragen die je het kind gaat stellen	Reactie van het kind en niveaubepaling
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			

BIJLAGE 2

VOORBEREIDINGSFORMULIER ONDERWIJSACTIVITEIT ONTWIKKELINGSGERICHT ONDERWIJS	
Naam student:	Praktijkschool:
Klas: Opl. jaar: 20 /20	Groep: Aantal leerlingen:
Educatiegebied:	Opdracht verstrekt op:
Ontwikkelcentrum:	
Thema: Onderwerp:	Opdracht uitgevoerd op:
Naam vakdocent:	Naam mentor:

Leerstof, ontwikkel-takenanalyse.	Eerst bepalen wat de kinderen uiteindelijk weten, kunnen, voelen, doen, streven als mijn activiteit perfect verloopt. Dan bepalen (+ en – analyse) wat ze weten, kunnen, voelen, doen, streven, als ik met de activiteit begin.		
Weten de lln.:	+/-	Weten de lln.:	+/-
Kunnen de lln.:	+/-	Kunnen de lln.:	+/-
Hebben de lln de houding/het gevoel t.a.v. die leerstof:	+/-	Hebben de lln de houding/het gevoel t.a.v. die leerstof:	+/-
Doen de lln met de leerstof:	+/-	Doen de lln met de leerstof:	+/-
Waar streven ze naar/wat IS belangrijk:	+/-	Waar streven ze naar/wat IS belangrijk:	+/-

Ontwikkelingslijn met sub- en kerndoel waarop de leerstof is gericht:
Actuele ontwikkelingsniveau (beginsituatie, alle + uit de analyse):
Zone van de naaste ontwikkeling (doelstelling, alle – uit de analyse):

Checklist leerstof: waarnemen van feiten/gebeurtenissen; overleggen over regels/gewoonten; expressie van gevoelens/belevingen; vieringen/rituelen om waarden te benadrukken. Stimuleren van de lichamelijke ontwikkeling, zintuiglijke ontwikkeling, motorische ontwikkeling, ontwikkeling denkfunctie, cognitieve ontwikkeling met taal en rekenen, sociaal-emotionele ontwikkeling met identiteitsvorming, morele ontwikkeling, culturele en instrumentele vaardigheden.

GLOBAAL OVERZICHT ONDERWIJSACTIVITEIT

		Ontwikkelingsdoel (zone v/d naaste ontwikkeling)	Actuele ontwikkelingsniveau (beginsituatie)	
Fase	Tijd	Leerstof waaraan kinderen zich ontwikkelen	Hoe de leerkracht de ont- moeting tussen kind en leerstof bewerkstelligt	Presentatie van de 'wereld' met materiaal en middelen
O r i ë n t e r e n				
E r v a r e n				
V e r w o o r d e n				
G e b r u i k e n				

**CONCRETE UITWERKING VAN DE ONDERWIJSACTIVITEIT
MET INHOUD EN ORGANISATIE**

Aandachtspunten: pedagogische relatie; leerstof om zich te ontwikkelen; ontmoeting tussen kind en leerstof; opbouw v/d activiteit in fasen (oriënteren, ervaren, verwoorden, gebruiken); differentiatie (niveau, tempo, interesse en leerstrategie); stimuleren/belonen; presentatie v/d wereld als werkelijkheid, als model, als afbeelding of als vertaling; materiaalgebruik/bordwerk; organisatie van activiteiten; groepering en positiekeuze; uitdelen en opruimen

Fase	Leerstof waaraan kinderen zich ontwikkelen	Hoe de leerkracht de ontmoeting tussen kind en leerstof bewerkstelligt

**CONCRETE UITWERKING VAN DE ONDERWIJSACTIVITEIT
MET INHOUD EN ORGANISATIE**

Aandachtspunten: pedagogische relatie; leerstof om zich te ontwikkelen; 'match' tussen kind en wereld; opbouw v/d activiteit in fasen (oriënteren, ervaren, verwoorden, gebruiken); differentiatie (niveau, tempo, interesse en leerstrategie); stimuleren/belonen; presentatie v/d wereld als werkelijkheid, als model, als afbeelding of als vertaling; materiaalgebruik/bordwerk; organisatie van activiteiten; groepering en positie-keuze; uitdelen en opruimen

Fase	Leerstof waaraan kinderen zich ontwikkelen	Hoe de leerkracht de ontmoeting tussen kind en leerstof bewerkstelligt

Evaluatieplan voor proces- en/of productevaluatie:

Evaluatie-eenheid (proces of product waaraan een waardering wordt gegeven):

Criterium (het ideaal waaraan de 'eenheid' moet voldoen):

Maat (welke waarderingswoorden wanneer worden gebruikt):

Instrument (taak/opdracht om de evaluatie-eenheid te ontlocken aan de kinderen):

BIJLAGE 3

GESPREKSLIJST VOOR ONDERWIJSACTIVITEITEN					
Student:		Praktijksch.		Voldoende	Onvoldoende
Opl. klas		Mentor		Houding	Presentatie
Docent:		Cyclus		Inhoud	Organisatie
Datum		Thema		Relatie	Reflectie
				Paraaf:	

<p>Verantwoording van het thema/onderwerp (Is rekening gehouden met de belevingswereld, domeinintegratie, maatschappelijke relevantie?)</p>	<p>Gebieds-/domeinkeuze (Passen de activiteiten bij de domeinen uit de vakwerkplannen?)</p>
<p>Beginsituatie m.b.t. het thema (Bouwen het thema en de activiteiten voort op aanwezige voorinformatie en eerdere thema's?)</p>	<p>Leerstof / doelformulering (Zijn de leerstofkeuze en doelformuleringen correct om bij de kerndoelen te komen?:)</p>
<p>Specifieke beginsituatie voor bepaalde leerlingen (Is rekening gehouden met verschillen in niveau, tempo, leerstrategie en interesse?)</p>	<p>Presentaties met opdracht + materiaal (Correcte werkvormen gebruikt zodat de kinderen met de leerstof bezig zijn en leerstof ervaren?)</p>
<p>Geïntegreerde domeinpresentatie en afronding (Is de aandacht op de educatiegebieden gericht? Is teruggekoppeld naar de educatiegebieden?)</p>	<p>Begrippen en schematisering (Is de leerstof ook begripmatig verwerkt door de kinderen? Zijn begrippen geschematiseerd?)</p>
<p>Organisatie + verloop (Was de verdeling van leerlingen over de activiteiten correct, met voldoende toezicht en ondersteuning?)</p>	<p>Evaluatieplan en portfolio producten (Zijn de processen en producten geëvalueerd? Zijn er producten voor het portfolio?)</p>
<p>Reflectie (Heeft de student een reflectieve houding en staat de student open voor kritiek?)</p>	<p>Algemene indruk</p>

Toelichting bij de gesprekslijst onderwijsactiviteit

De gesprekslijst is ontworpen voor de begeleiding van studenten in de opleiding tot leerkracht voor ontwikkelingsgericht onderwijs. De begeleider geeft feedback aan de studenten om het pedagogisch-didactisch handelen te verbeteren en een gedifferentieerde groep kinderen te stimuleren tot zelfstandig zoek- en werkgedrag met thema's en projecten.

Algemene informatie

Het bovenste kader bevat velden om de persoonlijke gegevens en feitelijke omstandigheden in te vullen. Hier wordt ook een evaluatie gegeven en is ruimte voor de mentor om de punten aan te kruisen waaraan de student meer aandacht moet besteden. Te weten:

- *Houding*: inzet van de student, coöperatie en bereidheid tot investeren in het onderwijs.
- *Presentatie*: taalgebruik, stemgebruik, uiterlijk en enthousiasme in de omgang met de kinderen.
- *Inhoud*: diepgang en doelgerichtheid van de activiteit, leerstofbeheersing van de student.
- *Organisatie*: overzicht en leiding van de groep, regels stellen, regels handhaven en organisatie.
- *Relatie*: omgang met de kinderen, warmte en structuur, stimulerend en ondersteunend.
- *Reflectie*: inzicht in, verklaring en verantwoording van eigen handelen, bereid tot verbetering.

De onderwijsactiviteiten

De begeleider geeft feedback op de onderwijsactiviteiten door tien vragen te beantwoorden. Elke vraag betreft een ander aspect van het organiseren van onderwijsactiviteiten bij ontwikkelingsgericht onderwijs.

1. *Is rekening gehouden met de belevingswereld, domeinintegratie, maatschappelijke relevantie?* Is het thema verantwoord gekozen, passend bij de belevingswereld en met voldoende aanknopingspunten voor de educatiegebieden.
2. *Passen de activiteiten bij de domeinen uit de vakwerkplannen?* De essentie van de domeinen is teruggevonden in de themapresentatie en in de activiteiten.
3. *Bouwen het thema en de activiteiten voort op aanwezige voorinformatie en eerdere thema's?* De student heeft zich op de hoogte gesteld van eerdere thema-activiteiten en sluit daarop aan.

4. *Zijn de leerstofkeuze en doelformuleringen correct om bij de tussendoelen en kerndoelen te komen?* Het doel is goed geformuleerd, past bij het domein en het kerndoel; de leerstof is correct gekozen en heeft voldoende diepgang om het doel te bereiken.
1. *Is rekening gehouden met verschillen in niveau, tempo, leerstrategie en interesse?* De student heeft rekening gehouden met de specifieke beginsituaties van kinderen met speciale onderwijsbehoeften.
2. *Correcte werkvormen gebruikt zodat de kinderen met de leerstof bezig zijn en leerstof ervaren?* De kinderen werken actief met de leerstof, door stimulerende opdrachten en materiaal.
3. *Is de aandacht op de educatiegebieden gericht? Is teruggekoppeld naar de educatiegebieden?* De integratie van educatiegebieden en domeinen was zichtbaar in de inleiding en de afronding.
4. *Is de leerstof ook begripmatig verwerkt door de kinderen? Zijn concepten geschematiseerd?* De kinderen hebben ervaringen verwoord; zij hebben concepten bedacht, geordend of gekregen.
5. *Is de verdeling van leerlingen over de activiteiten correct, met voldoende toezicht en ondersteuning?* De student had leiding en overzicht, de activiteiten waren goed georganiseerd en liepen soepel.
6. *Zijn de processen en producten geëvalueerd? Zijn er producten voor het portfolio?* De student heeft expliciet geëvalueerd in het licht van de doelstelling en heeft producten voor de portfolio verzameld.

BIJLAGE 4 **VOORBEELDEN VAN ONTWIKKELINGS- LIJNEN**

ONTWIKKELINGSLIJN VOOR HERINNERING VAN BEELDEN

(Bedoeld voor leerlingen begin 1^e cyclus)

Bedenk bij ieder niveau een spelletje dat aantrekkelijk is voor kleuters. Als het kind geen antwoord kan geven, haal je de plaat of de voorwerpen terug en stel je de vraag nogmaals. Lukt het weer niet, dan is de opgave echt te moeilijk en moet je op een plezierige manier zelf het antwoord geven. Laat het kind niet onbevredigd achter!!

1. Herinneren en aanwijzen van enkele concrete voorwerpen.
Zet drie voorwerpen op tafel die het kind gewoonlijk om zich heen ziet, vraag hem die te onthouden en berg ze weer op. Laat nu een plaat zien met meerdere voorwerpen en laat het kind aanwijzen welke er net op tafel stonden.
2. Herinneren en aanwijzen van meerdere concrete voorwerpen.
Zet zes voorwerpen op tafel die het kind gewoonlijk om zich heen ziet, vraag hem die te onthouden en berg ze weer op. Laat nu een plaat zien met meerdere voorwerpen en laat het kind aanwijzen welke er net op tafel stonden.
3. Herinneren en benoemen van enkele concrete voorwerpen.
Zet drie voorwerpen op tafel die het kind gewoonlijk om zich heen ziet, vraag hem die te onthouden en berg ze weer op. Praat even over de tas/doos waar ze in zitten en vraag dan de namen van de voorwerpen die net op tafel stonden.
4. Herinneren en benoemen van meerdere concrete voorwerpen.
Zet zes voorwerpen op tafel die het kind gewoonlijk om zich heen ziet, vraag hem die te onthouden en berg ze weer op. Praat even over de tas/doos waar ze in zitten en vraag dan de namen van de voorwerpen die net op tafel stonden.
5. Herinneren en benoemen van voorwerpen die op een plaat staan.
Neem een plaat uit het dagelijks leven en laat het die goed bekijken. Neem de plaat weg en vraag welke voorwerpen het kind zich nog kan herinneren.
6. Uitgesteld herinneren en benoemen van voorwerpen die op een plaat staan.
Neem een plaat uit het dagelijks leven van het kind, en laat die goed bekijken. Neem de plaat weg en laat een andere plaat zien. Vraag daarna welke voorwerpen het kind zich nog kan herinneren van de eerste plaat.

7. Herinneren en beschrijven van situaties op een plaat.
Neem een plaat van bijvoorbeeld een winkelstraat, de markt of een druk kruispunt. Laat de plaat bekijken en neem hem weg. Noem daarna enkele opvallende punten en vraag welke dingen daar in de buurt waren.
8. Herinneren en beschrijven van een gebeurtenis op een plaat.
Neem een plaat van een gebeurtenis, zoals een ruzie, een balspel, zwemmen of wachten voor het stoplicht. Laat de plaat bekijken en neem hem weg. Vraag vervolgens wat er gebeurt op de plaat.
9. Herinneren en beschrijven van een gebeurtenis met een persoon.
Neem een plaat van een gebeurtenis, zoals een ruzie, een balspel, zwemmen of wachten voor het stoplicht. Laat de plaat bekijken en neem hem weg. Vraag vervolgens wat een bepaalde persoon op de plaat meemaakt.
10. Interpreteren van beelden op grond van eerdere ervaringen.
Neem een plaat met het resultaat van een gebeurtenis, zoals een gebroken glas, iemand tussen cadeautjes of een zere vinger. Laat de plaat bekijken en neem hem weg. Vraag vervolgens wat er op de plaat stond en hoe dat gekomen is.

Op welk niveau is het kind?

○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

En waarom denk je dat?

ONTWIKKELING VAN DE AUDITIEVE WAARNEMING

(Bedoeld voor leerlingen midden 1^e cyclus)

Ieder horend kind reageert op geluiden, maar ontwikkelt in de loop der tijd het vermogen om die geluiden van elkaar te onderscheiden die relevant zijn. Het verschil tussen een lange aa en een korte a is bijvoorbeeld in het Papiamentu niet relevant, evenmin als het verschil tussen de o en ò in het Nederlands. Wie later een van die talen leert, moet de waarneming van het verschil alsnog ontwikkelen.

De ontwikkeling van de auditieve waarneming gaat volgens een aantal fasen. Die fasen zijn nooit definitief afgerond, zoals blijkt bij de aa-a en o-ò. Kinderen leren steeds meer, zodat elke fase telkens opnieuw uitgediept kan worden met nieuwe ervaringen. Voor de oudste kleuters die echt aan de lagere school toe zijn, volgen echter nog meer fasen. Hieronder worden de fasen genoemd en zijn per fase enkele voorbeelden van oefeningen gegeven. Die oefeningen dienen ervoor om te bepalen of het kind al zover is, maar zijn ook een middel om hem in die fase verder te helpen. Je mag ook andere dingen bedenken. De oefeningen zijn slechts voorbeelden en moeten in de spreektaal van het kind worden uitgevoerd.

1. Leren luisteren naar geluiden en ze nabootsen.
Stiltespelletjes waarin de leid(st)er een toon of klank laat horen die het kind moet nadoen. Luisteren naar geluiden van buiten en nadoen. Kan ook met de xylofoon of andere eenvoudige instrumenten.
2. Leren luisteren naar verschillen tussen geluiden en die verschillen benoemen.
Hoog en laag, hard en zacht, snel en langzaam, dichtbij en veraf, enzovoort. Behandel slechts één verschil!
3. Geluiden onthouden en weer herkennen.
De klank van een voorwerp laten horen en die weer herkennen uit meerdere geluiden.
4. Lokaliseren van en oriënteren op geluiden. Geblinddoekt wijzen waar het geluid vandaan komt. Met blinddoek een tikkende wekker laten pakken.
5. Een naam herkennen in een reeks woorden.
Een zin of kort verhaaltje en hoe heette het kind waarover het gaat?
6. Een zelfstandig naamwoord herkennen in een reeks woorden.
Over welk voorwerp gaat het in het verhaaltje? Zo nodig het plaatje laten uitzoeken.
7. Een bijvoeglijk naamwoord herkennen in een reeks woorden.
Hoe was de jongen in het verhaaltje? Wat voor boom stond er in de tuin?

8. Werkwoorden herkennen in een reeks woorden.
Wat gebeurde er in het verhaaltje? Wat deed het meisje?
9. Meerdere woorden herkennen in een reeks woorden.
Uitbreiding van oefening 5 t/m 8 en combinaties van oefeningen.
10. Hetzelfde woord herkennen in twee zinnen.
Twee verschillende zinnen over een kind of over een voorwerp.
11. Meerdere dezelfde woorden herkennen in twee zinnen.
Verschillende zinnen waarin twee of meer woorden hetzelfde zijn.
12. Onthouden en nazeggen van woorden.
Navertellen wat de leid(st)er heeft gezegd, een verhaaltje navertellen, een zinnenetje herhalen, woordenreeksen herhalen, enzovoort.
13. Verschil herkennen tussen korte en lange woorden.
Woorden in een volgorde zetten, al dan niet met behulp van plaatjes.
14. Dezelfde beginklanken herkennen in plaatjes van twee woorden.
Plaatjes van woorden met een p aan het begin, met een k, met een a, enzovoort.
15. Plaatjes van rijmwoorden bij elkaar zoeken.
Plaatjes van woorden met dezelfde klank: de klinkers, klinkers en medeklinkers, enzovoort.
16. Dezelfde klanken herkennen in twee woorden.
Rijmwoorden geven en de rijmklank laten benoemen, medeklinkers benoemen, enzovoort.
17. Woord met dezelfde klank kunnen vinden, rijmen.
Eén woord geven en daar een rijmwoord bij laten zoeken, eventueel uit een reeks plaatjes.
18. De klanken uit een woord halen
Een woord geven en de klanken laten herhalen. Uitbreiden met moeilijker woorden.
19. De lettergrepen uit een woord halen.
Lange woorden in lettergrepen, al dan niet ondersteund met tikken of lopen.

ONTWIKKELINGSLIJN VOOR DE TIJDBELEVING

Bedenk bij ieder niveau een spelletje dat aantrekkelijk is voor kleuters. Als het kind geen antwoord kan geven, help je met materiaal en stel je de vraag nogmaals. Lukt het weer niet, dan is de opgave te moeilijk en moet je op een plezierige manier zelf het antwoord geven. Laat het kind niet onbevredigd achter!!

1. Het kind heeft enig idee van de volgorde van enkele dagelijkse gebeurtenissen.
Laat het kind wat plaatjes zien van dagelijkse gebeurtenissen en vraag wat ervoor of erna komt. Bijvoorbeeld eerst wassen, dan naar school of eerst naar huis, dan siësta.
2. Het kind heeft enig idee van een weekritme.
Laat het kind bijvoorbeeld een plaatje zien van een kerkdienst of van school en vraag of mensen dat elke dag doen. Misschien weet het ook al wat namen van dagen in de week.
3. Het kind heeft enig idee van een jaarritme.
Neem wat kerstspullen mee, foto's van een verjaardagstaart, iets van carnaval, enzovoort. Het kind kan bijvoorbeeld vertellen dat het eerst kerstmis wordt en daarna carnaval.
5. Het kind kan de volgorde van gebeurtenissen over een langere tijd onthouden.
Vraag het kind wanneer het jarig is en wat er toen gebeurd is. Vraag ook naar andere bijzondere dagen (oma of moeder jarig), eventueel dagen die dichterbij liggen.
4. Het kind heeft zicht op de volgorde van gebeurtenissen op een dag.
Vertel een kort verhaaltje over wat een kind gisteren heeft meegemaakt. Vraag dan het kind wat het gisteren heeft meegemaakt. Vraag ook wanneer dat was op de dag.
6. Het kind kan een voorstelling maken van een tijdperiode.
Leg met het kind plaatjes van gebeurtenissen in de goede volgorde (over de dag of week). Vraag nu welke hulpmiddelen er zijn om die gebeurtenissen niet te vergeten (klok, wekker, agenda). Pak die er zo nodig bij.
7. Het kind beschikt over begrippen om een tijdsperiode te overzien.
Neem een kalender zonder woorden en vraag aan het kind welke namen van de dagen in de week je erbij moet zetten. Misschien weet het ook de namen van de maanden
8. Het kind kan de logische tijdsvolgorde in een verhaal herkennen.
Vertel een heel kort verhaaltje waarin enkele gebeurtenissen niet logisch op elkaar aansluiten. Gebruik begrippen als 'ervoor', 'erna', 'even later', enzovoort. Vraag dan het kind wat er niet klopt in het verhaal.

9. Het kind kan de logische tijdsvolgorde in een verhaal verbeelden.
 Vertel een heel kort verhaaltje met 4 à 5 gebeurtenissen die logisch op elkaar aansluiten. Vraag dan het kind die gebeurtenissen in de goede volgorde te tekenen en te vertellen wat het heeft getekend.
- 10 Het kind kan ingewikkelde gebeurtenissen in een reeks plaatsen.
 Neem een aantal plaatjes (5 à 10) en laat het kind die in de goede volgorde plaatsen. Laat het kind ook vertellen waarom het die volgorde heeft gekozen.

Op welk niveau is het kind?

○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

En waarom denk je dat?

ONTWIKKELINGSLIJN UIT REKENEN EN WISKUNDE

Ontwikkeling van inzicht in de benoeming van een deel van het geheel (breuken).
(Bedoeld voor leerlingen van begin 2e cyclus)

Die stapjes zijn achtereenvolgens:

1. Een kind ontdekt dat de wereld te structureren is in *hoeveelheden*. Bijvoorbeeld een berg knikkers, een zak dropstengels een mand appels, een stapel papier.
2. Een kind manipuleert met die hoeveelheden en ziet dat je ze in wisselende groepen van verschillende aantallen kan *verdelen*.
3. In het spel met andere kinderen leert een kind wat *eerlijk delen* van hoeveelheden is.
4. Een kind merkt dus ook dat 1 dropstengel of 1 vel papier de kleinste *eenheid* is die je eigenlijk niet meer kunt verdelen.
5. Met hulpmiddelen, zoals een schaar of een mes, ontdekt een kind dat je een dropstengel ook eerlijk kunt delen, door het in *gelijke stukken* te snijden.
6. Het kind kan dat ook makkelijk *controleren* door die stukken naast elkaar te leggen en met elkaar te vergelijken.
7. Aan elk van die gelijke stukken kan het kind een *naam geven*. Bij twee gelijke stukken heet ieder stuk $\frac{1}{2}$, bij drie gelijke stukken heet ieder stuk $\frac{1}{3}$.
8. Een kind ontdekt dat er bij een dropveter slechts één manier is om in gelijke stukken te verdelen. Bij een rechthoekig blaadje of een vierkante bolo zijn er echter *vele manieren* om gelijke stukken te krijgen.
9. *Onafhankelijk van de vorm* houdt ieder gelijk deel de naam die bij het aantal gelijke delen hoort.
10. Kinderen gaan de *gelijke delen vergelijken* als het geheel bijvoorbeeld in twee of in drie stukken is verdeeld.
11. Het spreekwoord *vele varkens maken de spoeling dun* wordt zichtbaar in de naam van het gedeelte en door de vergelijking. Een derde dropveter is kleiner dan een halve dropveter.